

Костянтин Григорович Воблій / [За ред. Г.С. Писаренка] / І. С. Коропецький. – К.: Наукова думка, 1968. – 76. 12. Матвієнко В. М. Теоретичні аспекти української економічної і соціальної географії: автореф. дис. канд. геогр. наук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка / В. М. Матвієнко. – К., 2000. – 20 с. 6. Вернигора Л. К. Г. Воблій – видатний український вчений-економіст (до 130-ї річниці від Дня народження) / Л. Вернигора // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Економіка. – Вип. 86/87. – К., 2006. – С. 60–62. 7. Іщук С. І. Дослідження особливостей формування АПК у працях академіка К. Г. Воблого / С. І. Іщук, Я. Б. Олійник, В. М. Матвієнко // Вісник Київського університету. Географія. – 1999. – Вип. 44. – С. 11–15. 8. Костянтин Григорович Воблій (Некролог) // Вісник АН УРСР. – 1947. – № 6. – С. 7–8. 9. Лисоченко І. Д. Костянтин Григорович Воблій / І. Д. Лисоченко // Фонди відділу Рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 24–32. 10. Матвієнко В. М. Науково-організаційна діяльність академіка К. Г. Воблого / В. М. Матвієнко // Вісник Київського університету. Географія. – 1999. – Вип. 44. – С. 49–50. 11. Стеченко М. Д. Наукове забезпечення розвитку та розміщення продуктивних сил України в роботах К. Г. Воблого / М. Д. Стеченко, Л. М. Кушнір // Вісник Київського університету. Географія. – 1999. – Вип. 44. – С. 15–17. 12. Фещенко В. М. Дослідження проблем становлення та розвитку ринкового господарства в працях економістів України другої пол. XIX – поч. XX ст.: монографія / В. М. Фещенко. – К.: КНЕУ, 2003. – 188 с. 13. Нестеренко О. О. Розвиток промисловості на Україні / О. О. Нестеренко. – Ч. 1.: Ремесло і мануфактура. – К.: Вид. Академії наук УРСР, 1959. – 495 с.

Алексей Тарабрин

АКАДЕМИК К. ВОБЛИЙ – АВТОР ПЕРВОЙ МОНОГРАФИИ ПО ИСТОРИИ РАЗВИТИЯ РОССИЙСКО-УКРАИНСКОЙ СВЕКЛОСАХАРНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Монография академика К. Воблого стала первым на то время основательным историко-экономическим исследованием развития свеклосахарной промышленности в России. Важной чертой монографии является то, что процесс возникновения и развития свеклосахарной промышленности в Российской империи он рассматривает в органическом сочетании со всей экономикой страны, убедительно показывает, что новая отрасль и ее развитие было находкой в решении вопросов по выходу из кризиса, который охватил большинство хозяйств.

Ключевые слова: К. Воблий, монография, историко-экономическое исследование, свеклосахарная промышленность, Российская империя.

Oleksiy Tarabrin

AN ACADEMICIAN K. WOBLY IS AN AUTHOR OF THE FIRST MONOGRAPH ON HISTORY OF DEVELOPMENT OF RUSSIAN-UKRAINIAN SUGAR-BEET INDUSTRY

The monograph of academician K. Wobly became the first by then sound history – economy research of development of sugar-beet industry in Russian Empire, and, no doubt, is the example of honesty of scientific researches. The important line of monograph is that the process of origin and development of sugar-beet industry in the Russian empire he examines in organic combination with all economy of country, shows convincingly, that new industry and her development was a find in the decision of questions on an exit from a crisis that overcame most economies.

Key words: K. Wobly, monograph, historical and economic research, sugar-beet industry, Russian Empire.

УДК 581.1(092)

Стор Богач, Іван Григорюк

“ГЛУХІВСЬКИЙ ПЕРІОД” ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА, АКАДЕМІКА УАСГН С. ЛЕБЕДЕВА

Висвітлено науково-педагогічну і організаційну діяльність С. Лебедева в контексті зародження і розвитку коноплярства в Україні, а також його роль в заснуванні Всесоюзного науково-дослідного інституту коноплі

Ключові слова: С. Лебедев, галузь коноплярства, Всесоюзний науково-дослідний інститут коноплі, Глухівський сільськогосподарський інститут, фундаментальні дослідження в коноплярстві.

Актуальність тематики зумовлена об'єктивною необхідністю дослідження діяльності непересічної особистості видатного ученого в галузі фізіології і біохімії рослин, професора С. Лебедева. Зародження його наукової діяльності обумовлено суспільно-політичними процесами

та екстинсифікацією сільського господарства як основного джерела розвитку економіки держави. В 20-х рр. XX ст. діяльність багатьох учених-аграріїв скеровувалася на розвиток галузі коноплярства. Історичний досвід свідчить, про те, що зростання товаровиробництва натуральної сировини з конопель мав суттєвий позитивний вплив на добробут держави.

Комплексне дослідження джерельної бази (архівні фонди, науково-популярна література, періодичні видання) уможливило репрезентувати і відтворити цілісну історичну картину й виокремити три періоди науково-педагогічної діяльності С. Лебедева: "глухівський", "одеський" та "київський".

Метою дослідження полягає у висвітленні маловідомих і нез'ясованих фактів ("глухівського періоду" 1930–1941 рр.), що вплинули на формування наукової думки, становлення С. Лебедева як ученого-дослідника та одного із основоположників зародження галузі коноплярства в Україні. Сукупність соціально-економічних і політичних чинників спрямувала вектор наукових досліджень С. Лебедева до пізнання маловивченої культури – рослин коноплі.

Об'єктом роботи є зародження та розвиток досліджень в галузі коноплярства в Україні.

Предметом публікації є науково-педагогічна діяльність професора С. Лебедева у 1930–1941 рр. (так званий "глухівський період").

Варто констатувати, що означена проблема є недостатньою дослідженою українською історіографією. Серед існуючих праць слід зазначити роботи В. Вергунова [1; 19], С. Скорченка [2], В. Мажуги [20], І. Григорюка [3]. Діяльність професора С. Лебедева та його внесок у розвиток коноплярства в Україні висвітлено однобоко та фрагментарно. Окрім, цього на сучасному етапі розвитку нашої держави першочерговим завданням є подальший розвиток сільського господарства, інтенсифікація землеробства, підвищення традиційних технічних культур, зокрема конопель, можливі лише за умови використання набутого досвіду в цій галузі. Історичний досвід дає можливість запобігти повторенню помилок минулого і передбачити наслідок реформувань в сучасних умовах.

Твердження, що коноплі в Україні вирощували споконвіку, особливих доказів не потребує, що засвідчено не тільки істориками чи науковцями, а й найголовнішими свідками усіх часів – фольклором та укладом селянського життя: не міг селянин обійтися без прядива – як і без хліба [1, с. 3]. Сумський край з його сприятливими природно-кліматичними умовами вважають одним із провідних центрів коноплярства в Україні.

У 20-х рр. XX ст. економічні важелі держави скеровувалися на суцільну індустріалізацію і колективізацію, а коноплярство розцінювалося як перспективна галузь сільського господарства, оскільки сировину – волокно експортували за кордон, яка вартувала значних коштів, що вкрай були необхідні для відновлення зруйнованої війною промисловості. Проте колективізація коноплярства наштовхнула на труднощі, пов'язані із недостатнім рівнем агротехніки, первинною обробкою конопель на волокно, відсутністю технічної бази для переходу від примітивних форм ведення господарства – до досконаліших [2].

У 1929 р. С. Лебедева, як талановитого організатора і кваліфікованого спеціаліста, призначено директором Чемерської дослідної станції, під керівництвом якого науковий колектив працював над вивченням систем науково-обґрунтованого обробітку та угноєння ґрунту в умовах Полісся України. Чималі запаси покладів торфу Чернігівської області дозволяли застосовувати його як добриво під сільськогосподарські культури. Так, у 1929 р. в журналі "Поліське господарство" виходить його стаття "Торфове добриво на картоплю". В результаті проведених дослідів, С. Лебедев наголошує на удобренні картоплі сумішшю торфу з органічними добривами, що зумовлювало збільшення приросту врожаю та якості продукції [3, с.14].

Організаторські здібності Сергія Івановича були помічені керівництвом Наркомзему УРСР, якому доручили розробити проект організації і програму діяльності Глухівської зональної дослідної станції прядильних культур (1930 р.), де він був заступником директора з наукової роботи.

Зі збільшенням площ під посіви конопель, перед господарствами і науково-дослідним станціями постала гостра потреба у висококваліфікованих спеціалістах. В Україні не було спеціальних вузів і технікумів, які б готували агрономів-конопларів [2, с. 17]. Так, у 1931 р. на базі Глухівської зональної дослідної станції організовано Всесоюзний науково-дослідний інститут конопель (згодом Інститут луб'яних культур УААН– примітка авторів), а Чемерську дослідну станцію реорганізували і вона увійшла до складу науково-дослідного інституту (далі – НДІ) [4, с. 4]. Сергій Іванович відіграв важливу роль у його створенні і розвитку, йому, як досвідченому організатору, доручили сформувати програму діяльності та основні завдання. Тут він обіймав посади заступника директора з наукової роботи і завідувача лабораторії фізіології та анатомії рослин [5, с. 113–114]. За досить короткий час Всесоюзний науково-дослідний інститут коноплярства (далі – ВНДІК) став одним із провідних наукових центрів підготовки висококваліфікованих спеціалістів та найновітніших впроваджень технологій вирощування конопель.

Починаючи ще із Полтавського сільськогосподарського інституту, Сергій Іванович працював пліч-о-пліч із видатними ученими М. Гришком і Д. Лихварем, з якими довгий час товаришував творчо зростав і розвивався як учений-фізіолог рослин [6]. Разом з тим, у 1931 р. М. Гришко очолив відділ селекції конопель НДІ, де спільно із Д. Лихварем проводив наукові дослідження, які спрямовані, головним чином, на підвищення продуктивності рослин коноплі та одночасного їх дозрівання [7, с. 6]. С. Лебедев працював у відділі землеробства, а з 1934 р. очолював лабораторію фізіології і анатомії рослин [8, с.8].

У працях сучасних істориків природознавства (С. Скорченко, В. Вергунов) з історії розвитку коноплярства в Україні (1917–1991 рр.) детально описано етапи становлення цієї галузі. 27 грудня 1933 р. виходить постанова РНК СРСР "Про заходи по розвитку коноплярства в СРСР", згідно із якою, колгоспи і науково-дослідні господарства зобов'язували відводити під коноплі найродючіші ґрунти і закріплювати їх упродовж 4–5 років. Така бурхлива індустріалізація сприяла швидкому будівництву заводів первинної обробки конопель, що вимагало збільшення посівних площ і, як наслідок, розроблення ефективних науково-обґрунтованих технологій вирощування. До 30-х рр. XX ст. не було відповідної вітчизняної наукової літератури й досліджень в галузі коноплярства [2–3]. Тому, відразу після утворення Інституту, науковому колективу довелося розпочинати вивчення морфо-біологічних особливостей, агротехнічних заходів вирощування і одночасно проводити селекцію найпристосованіших сортів коноплі до ґрунтово-кліматичних умов Полісся України.

У 1933 р. виходить друком перший випуск "Трудів інституту коноплі", у якому викладено перші праці з питань застосування добрив під коноплю. До складу редакційної колегії цього періодичного видання входив С. Лебедев, О. Хренников та директор інституту Г. Сарайлов [9]. Результати науково-дослідної роботи С. Лебедева підсумував у четвертому випуску "Трудів" (1934р.). Свої дослідження учений присвятив агротехніці вирощування рослин коноплі: "Обробіток ґрунту під коноплю" й "Норми висіву коноплі". Ці наукові праці були першими в Україні. Ґрунтовно опрацьовано інформацію за два роки науково-дослідної роботи відділу землеробства НДІ, що дала можливість Сергію Івановичу розробити та впровадити у виробництво найновітнішу технологію вирощування найпродуктивніших форм коноплі. У 1932 р. ним розроблено спеціальну програму досліджень з обробітку ґрунту під рослини коноплі, що включала наступні основні розділи: терміни і глибину основного обробітку ґрунту; терміни і способи передпосівного обробітку ґрунту; вплив передпосівного і післяпосівного ущільнення ґрунту; боротьба з ґрунтовою кіркою і бур'янами.

Експерименти проводили на дослідному полі розміром 2620 м² (235х12). Ґрунт – лесовидні суглинки. Вперше, на теренах України, С. Лебедевим встановлено й експериментально доведено, що зяблева оранка на глибину 15 см із одночасним застосуванням ґрунтопоглиблювача на 10 см підвищує врожай конопель на 23 %. Визначено, що рослини конопель чутливі до обробітку ґрунту, який визначає водно-повітряний режим та активність в ньому мікрофлори. У варіантах з глибокою зяблевою оранкою (25 см) урожайність конопель була меншою, ніж в контролі. Безпосередньо перед посівом здійснювали культивуацію на глибину 10–12 см. та каткування, що зумовлювало підвищення вологості ґрунту, водночас волога із нижніх шарів надходила до верхніх. Для боротьби із ґрунтовою кіркою і бур'янами в один агротехнічний прийом застосовували боронування легкими бородами до сходів рослин [10, с. 24–41, 109–136]. Доповідаючи на пленумі секції технічних культур ВАСГНІЛ 17 жовтня 1935 р. С. Лебедев зазначав, що обробіток ґрунту має колосальне значення для росту коноплі, більше ніж удобрення, хоча протиставити одне іншому неможливо [11, с. 88–89].

На підставі експериментальних досліджень С. Лебедевим у співдружності із іншими ученими інституту видано рекомендації для колгоспів та радгоспів щодо ефективного господарювання в галузі коноплярства. Він проводив активну просвітницьку роботу і читав курс лекцій із коноплярства в колгоспах Чернігівської та Сумської області [12, с. 96]. Згодом, у 1938 р. колектив учених опублікував перший навчальний посібник для районних колгоспних шкіл "Агротехніка конопли", у якому Сергій Іванович долучився до написання розділу "Обработка почвы под коноплю", який став настільною книгою для учнів і студентів сільськогосподарських шкіл та технікумів. У ньому всебічно висвітлено етапи вирощування коноплі, зокрема від підготовки ґрунту до первинної обробки рослин [13, с. 45–57].

Вагомий вплив на формування наукової думки С. Лебедева мав один із основоположників коноплярства в Україні, академік АН УРСР М. Гришко. Учені упродовж десяти років на науково-дослідних ділянках і лабораторіях вивчали природу конопель, закладали підвалини галузі коноплярства шляхом виведення її в наукову площину й збагачення новими розробками та ідеями. Так, у 1935 р. за редакцією М. Гришка опубліковано фундаментальну монографію "Биология конопли" [14]. П. Горшков на урочистому засіданні Вченої ради ВНДІЛК (19 лютого 1957 р.), присвяченому 25-річчю інституту, наголошував, що вона була першою в світовій науковій літературі збіркою робіт, що широко розкривала аспекти росту та розвитку конопель [15, арк. 5–6]. У четвертому розділі "Семя конопли" Сергій Іванович ґрунтовно описав морфологію, хімічний склад,

процеси дозрівання, проростання, посівні якості та визначення схожості насіння коноплі [16, арк. 32–57].

Через два роки відбулася знаменна подія в галузі коноплярства. Колективом учених узагальнено підсумок науково-дослідної роботи Інституту коноплі в ґрунтовній праці "Конопля" (1938 р.). Як зазначав М. Гришко, це видання систематизує досягнення науки і техніки в коноплярстві. Вперше були застосовані нові прийоми у вирощування коноплі, зокрема снігозатримання, підживлення, перехресний посів тощо. Виведено новий сорт коноплі, особливість якого полягала в одночасному дозріванні рослин, що вкрай необхідно для механізованого збору врожаю. У майбутньому планувалося механізувати етапи вирощування конопель від посіву – до первинної обробки. У книзі "Конопля" чільне місце посідають дослідження С. Лебедева, які присвячено вивченню впливу ґрунтової вологи на ріст і розвиток конопель. Ученим вперше вдалося встановити транспіраційний коефіцієнт для конопель відповідно до сорту в межах 1,2–3, що підтверджує високу потребу рослин у воді, під час сходів насіння та в період бутонізації рослин. Таким чином, показано, що підвищена вологість ґрунту (60–80 % від повної вологоємності) упродовж вегетаційного періоду скорочує його тривалість більш як на 10 діб [17, с. 227–241].

Ще однією актуальною темою, розробкою якої займався С. Лебедев, була яровизація конопель. Досліджуючи архівні справи звітів відділу землеробства Інституту луб'яних культур УААН, з'ясовано, що консультантом цієї теми був академік АН УРСР Т. Лисенко. Лабораторно-польовими дослідженнями упродовж 1935–1936 рр. встановлено, що яровизовані посіви конопель сортів північний та середньо-руський швидше укорінюються, а урожайність порівняно із звичайними посівами збільшується. Температурні варіанти яровизації коноплі визначались в межах 0–2 та 2–50 С протягом 15 діб [18, арк. 2–14].

Науково-дослідну роботу проводили у доволі складних побутових умовах, оскільки країна була охоплена голодом. З цього приводу Д. Лихвар згадував: "Їдучи до Глухова, я переконався, що забиваюся в убогий край, набагато злиденніший за мою Полтавщину. Значна частина місцевого населення Чернігівщини, не маючи шкіряного взуття, взувалися в лапті" [19, с. 132].

Упродовж 30-х рр. XX ст. проводилася боротьба із "проявами буржуазно-націоналістичної ідеології" у вигляді "чисток" закладів освіти. Органи НКВС порушили значну кількість справ проти працівників інституту конопель, педагогічного інституту та учителів шкіл міста. У трьох глухівських інститутах за цей час заарештовано більше 50 осіб, з них 28 професорсько-викладацького складу. Директор Інституту конопель Г. Сарайлов у 1935 р. був засуджений на 3 роки виправних таборів, а у 1937 р. "за контрреволюційну діяльність" до вищої міри покарання – розстрілу [20, с. 100–111]. У 1938 р. в Інституті науково-дослідна робота С. Лебедева піддана безпідставній критиці, а його праці визнавалися не актуальними та застарілими. Партійний функціонер Головного управління коноплярства СРСР Б. Дмитрієв у статті "Вредные установки в трудах Института конопли" наголошував на вилученні наукової літератури де, на його думку, замасковано "шкідництво" в Інституті коноплі [21, арк. 3–10].

С. Лебедеву довелось звільнитися із роботи. Однак, талановитий науковець не довго був безробітним, цього ж року йому запропоновано працювати в Глухівському сільськогосподарському інституті на посаді доцента кафедри ботаніки, фізіології рослин і мікробіології, де він вміло поєднував педагогічну діяльність із науковою. Свої знання і вміння Сергій Іванович передавав студентам, які у майбутньому стали відомими ученими. Випускники 1938 р. Б. Лесік – доктор сільськогосподарських наук, професор УСГА, М. Городній – доктор сільськогосподарських наук, професор УСГА, О. Колобов – завідувач відділенням агрохімії Інституту луб'яних культур, доктор біологічних наук, професор УСГА, Т. Сахарова – доктор сільськогосподарських наук, професор Всесоюзного науково-дослідного інституту цукрових буряків (м. Київ) [20, с. 105–108]. Зокрема відомостей, які висвітлюють діяльність С. Лебедева в Інституті надзвичайно мало, адже з початком Другої світової війни вивезти архів установи не було змоги, який потім був знищений. Нами виявлено лише фрагментарні згадки ім'я С. Лебедева в контексті діяльності в Глухівському сільськогосподарському інституті.

Перу С. Лебедева в досліджуваній нами період належить низка фундаментальних праць. Результати науково-дослідної роботи опубліковано в періодичних виданнях, які доповідалися на численних нарадах і з'їздах. У 1936 р. ВАК при РНК СРСР за сукупністю праць: "Некоторые данные по культуре конопли на зеленец", "Год работы Всесоюзного научно-исследовательского института конопли" (1932 р.), "Агротехнические правила по культуре конопли" (1933 р.), "Обработка почвы под коноплю", "Норма высева конопли", "Итоги двухлетней работы Всесоюзного научно-исследовательского института конопли" (1934 р.), "Ботаническая характеристика и отношение конопли к факторам роста", "Семя конопли" (1935 р.), "О стадийном развитии конопли", "О яровизации конопли", "За нормальную густоту стеблестоя в посевах конопель" (1937 р.), "Влияние влажности почвы на рост и развитие конопли", "Яровизация конопли" (1938), "Использование азота

клубеньковых бактерий конопли" (1940 р.) присудив С. Лебедеву науковий ступінь кандидата сільськогосподарських наук [22, арк. 117–118].

Досліджуючи архівний фонд № 1 Всесоюзного науково-дослідного інституту коноплі нами переглянуто й опрацьовано більш як 50 справ-звітів відділів землеробства, селекції, фізіології й лабораторії фізіології коноплі від часу заснування Інституту в 1931 р. та призначення С. Лебедева на посаду заступника директора з наукової роботи і аж до звільнення із займаної посади у 1938 р. Також ґрунтовно опрацьовано наявну науково-популярну літературу і періодичні видання визначеного хронологічного терміну, у яких висвітлено наукову діяльність С. Лебедева. На превеликий жаль, особової справи у якій би зазначалося про його зарахування і звільнення з посади, особовий листок, список надрукованих наукових праць, характеристик й дипломів не повернуто з місць тимчасової евакуації під час війни.

Узагальнення наявних архівних матеріалів дозволяє дійти висновку щодо вагомого наукового внеску С. Лебедева в пізнання морфо-фізіологічних особливостей конопель, скерованих на одержання високих врожаїв та якості волокна. Він був одним із основоположників зародження вітчизняної галузі коноплярства, яку наповнив глибоким науковим змістом. Запроваджена ним новітня технологія вирощування конопель користувалася популярністю серед виробників. Так званий "глухівський період" діяльності професора С. Лебедева був надзвичайно продуктивним, який збагатив науку працями першорядного значення, що послужили поштовхом для подальших досліджень в галузі коноплярства.

Список використаних джерел

1. Вергунов В. А. Коноплярство в Україні: Історичні аспекти розвитку. Погляд у минуле. Проблеми сьогодення. Перспективи / В. А. Вергунов, С. Б. Скорченко. – К.: Нора-Прінт, 2002. – 143 с.
2. Скорченко С. Б. Історичні аспекти розвитку коноплярства в Україні (1917–1991) / С. Б. Скорченко. – К.: Інститут історії України, 1999. – 38 с.
3. Богач Є. М. С. І. Лебедев – організатор досліджень, розвитку і встановлення сільськогосподарської дослідної справи в Україні // Є. М. Богач, І. П. Григорюк // Історія освіти, науки і техніки в Україні: матеріали IX Всеукр. конф. молодих учених та спеціалістів, 22 трав. 2014 р., м. Київ. – К., ФОП "Корзун Д.Ю", 2014. – С. 13–15.
4. Григоренко І. Я. Деякі основні та агрономічні властивості ґрунтів дослідного поля / І. Я. Григоренко, С. С. Раєвська // Видання Глухівської дослідної станції прядильних культур. – Чернігів, 1930 – Вип. 15. – С. 3–7.
5. Богач Є. Життя та діяльність професора С. Лебедева / Є. Богач // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. У двох частинах. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. – Вип. 1. – Ч. 2. – С. 112–119.
6. Богач Є. М. Вплив професора В. І. Сазонова на формування наукового світогляду та становлення С. І. Лебедева як вченого / [Електронне наукове фахове видання]. – 2014. – № 2.
7. Гришко Микола Миколайович: Бібліографічний покажчик / [Уклад.: О. А. Жуплатова, В. Г. Вировець; За ред. П. А. Голобородька]. – Суми: ПП "Нота бене", 2008. – 23 с.
8. 75 років Інституту луб'яних культур УААН / Ілюстрований проспект. – Суми, 2006. – 12 с.
9. Труды института конопли / [Под общ. ред: Г. Г. Сарайлова, С. И. Лебедева]. – Москва-Ленинград. – Издание ВАСХНИЛ, 1933. – Вип. 1.
10. Лебедев С. И. Обработка почвы под коноплю. Норма высева конопли / С. И. Лебедев // Труды института конопли (итоги научно-исследовательской работы за 1932 г.). Ленинград. – Издание ВАСХНИЛ. – 1934. – Вип. 4. – С. 24–41.
11. Культура конопли, кенафа и канатника. Итоги пленума сессии технических культур Всесоюзной академии с.х. наук им. В. И. Ленина (17 ноября 1935 г.) / Труды ВАСХНИЛ // [Отв. ред. И. В. Якушкин]. – М.: Изд-во ВАСХНИЛ, 1936. – Вип. 4.
12. Белашов В. И. Глухов – забытая столица гетманской Украины / В. И. Белашов. – К.: Видавництво "Україна", 1992. – 132 с.
13. Агротехника конопли (учебное пособие) / [Ф. Т. Алпато, А. З. Бахирева, А. П. Демкин, С. И. Лебедев и др. Под ред. П. Ф. Панченко]. – М.: "Сельхозгиз", 1938. – 160 с.
14. Труды ВНИИК. Биология конопли / [Под ред. Н. Н. Гришко]. – К.: Видавництво колгоспної і радгоспної літератури УРСР, 1935. – Вип. 8. – 270 с.
15. Архів Інституту луб'яних культур НАН України, оп. 1, спр. 326, 57 арк.
16. Там само, оп. 1, спр. 23, 133 арк.
17. Конопля / [Под ред. Н. Н. Гришко, П. Ф. Панченко, А. С. Хренникова]. – М.: Сельхозгиз, 1938. – 492 с.
18. Архів Інституту луб'яних культур НАН України, оп. 1, спр. 38, 1937 – 47 арк.
19. Професор Лихвар Данило Федорович (1902–1986): Бібліогр. покажчик наук. праць / [Уклад.: В. А. Вергунов, А. С. Щоголь; Наук. ред. В. А. Вергунов]. – К.: Аграрна наука, 2002. – 258 с.
20. Мажуга В. М. Глухівський сільськогосподарський інститут / В. М. Мажуга // Глухів і округа. Випуск 1. Збірник наукових праць Глухівського міського краєзнавчого музею Відділу культури Глухівської міської ради. – Глухів: РВВ ГДПУ. – 2008. – 132 с.
21. Архів Інституту луб'яних культур НАН України, оп. 1, спр. 39, 409 арк.
22. Особова справа С. І. Лебедева // Архів Національного університету біоресурсів та природокористування України, 145 арк.

Егор Богач, Иван Григорюк

**"ГЛУХОВСКИЙ ПЕРИОД" ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОФЕССОРА,
АКАДЕМИКА УАСХН С. ЛЕБЕДЕВА**

Освещено научно-педагогическую и организационную деятельность С. Лебедева в контексте зарождения и развития коноплеводства в Украине, а также его роль в создании Всесоюзного научно-исследовательского института конопли

Ключевые слова: С. Лебедев, отрасль коноплеводства, Всесоюзный научно-исследовательский институт конопли, Глуховский сельскохозяйственный институт, фундаментальные исследования в коноплеводстве.

Egor Bogach, Ivan Grigoryuk

GLUHOV PERIOD OF PROFESSOR S. LEBEDEV

S. Lebedev's scientific-pedagogical and organizational activity in the context of the hempology rising in Ukraine is lighted out. Also his role in foundation of Union Research Institute of hemp is considered.

Key words: S. Lebedev, branch of hempology, Union Research Institute of hemp, Gluhiv Agricultural Institute, basic research in hempology.

УДК 378.663(477-25):636.084(091)

Марія Поливач

ГРОМАДСЬКА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАВЛА ПШЕНИЧНОГО

У статті показано процес становлення Павла Дмитровича, як науковця, громадського діяча та педагога. Відмічено вплив П. Пшеничного на розвиток зоотехнічної школи та показано його наукові здобутки під час керівництва різними учбовими закладами СРСР, зокрема кафедрою годівлі сільськогосподарських тварин у складі в Української сільськогосподарської академії (сучасний НУБіП України); ставлення до виховання підростаючого наукового покоління; загальні наукові здобутки академіка.

Ключові слова: П. Д. Пшеничний, НУБіП України, годівля, зоотехнія, кафедра годівлі тварин та технології кормів.

Освіта та професійна підготовка є фундаментом людського розвитку та прогресу суспільства. Вони також виступають гарантом індивідуального розвитку, плекають інтелектуальний, духовний та виробничий потенціал суспільства. Надважливе значення освіти та професійної підготовки у розвитку людських ресурсів, визнання їх високими цінностями людини та суспільства обумовило прийняття Міжнародною організацією праці у 1975 р. "Конвенції про розвиток людських ресурсів".

Вища освіта в Україні має довгу і багату історію. Українських випускників та учених вже давно знають і цінують по всьому світу. Сьогодні основною метою освіти, відповідно до Закону України "Про освіту" – є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками [1, с. 58]. Саме ці людські цінності намагався прищепити своїм студентам Пшеничний Павло Дмитрович більше ніж півстоліття тому.

У радянський час активно друкувалися статті, збірники та наукові праці П. Пшеничного, він був редактором багатьох сільськогосподарських журналів (наприклад, "Корма и кормление сельскохозяйственных животных"), але праць, що розкривають багатогранну особистість Павла Дмитровича не має. Написано лиш декілька статей, приурочених до ювілеїв ученого.

За роки незалежної України професору П. Пшеничному присвячено лише дві статті та збірник наукових праць, випущений у 2003 р. до 100-річчя від дня народження академіка. Основними дослідниками його життя та діяльності є І. Ібатуллін, В. Столюк, І. Березюк, Г. Танцуров, В. Кононенко, В. Отченашко, М. Сичов, Н. Слободянюк (більшість з них є учнями великого зоотехніка). Згаданими науковцями ця тема розкрита дотично і потребує подальшого поглибленого дослідження, адже П. Пшеничний, є одним з фундаторів української зоотехнії.

Метою статті є висвітлення громадської та педагогічної роботи одного з передових українських науковців у галузі зоотехнії в ХХ ст. – Павла Дмитровича Пшеничного. Також ознайомити з життєвим шляхом та науковою роботою академіка.